

ระยะเวลาทำวิจัย ตั้งแต่ เมษายน 2566 ถึง เมษายน 2567 ขอบขยายถึง กรกฎาคม 2567

1. ความสำคัญและที่มาของการวิจัย

การทรมานและการบังคับบุคคลให้สูญหายเป็นอาชญากรรมร้ายแรงและต้องห้ามอย่างเด็ดขาดภายใต้กฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ โดยประเทศไทยให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ด้วยการเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ และได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565 งานวิจัยนี้จึงต้องการแสวงหาเครื่องมือเพื่อเสริมสร้างการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยเน้นศึกษา 4 ประเด็น ได้แก่ การจัดตั้งกลไกป้องกันระดับชาติและเครื่องมือตรวจเยี่ยมเรือนจำ การพัฒนาแนวทางการสืบสวนสอบสวนที่มีประสิทธิภาพและเคารพสิทธิมนุษยชน การตรวจประเมินและการให้ความเห็นทางการแพทย์กรณีการทรมาน และการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและการบังคับสูญหาย

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อเสนอแนะแนวทางจัดตั้งกลไกป้องกันระดับชาติและจัดทำเครื่องมือการตรวจสอบสถานที่ควบคุมตัวตามพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี
- 2) เพื่อจัดทำแนวปฏิบัติและหลักสูตรการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ
- 3) เพื่อจัดทำแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน
- 4) เพื่อจัดทำแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและการบังคับบุคคลให้สูญหาย

3. ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้จะใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยการวิจัยเอกสาร (Documentary research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) และจะนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) และจัดทำรายงานการวิจัย พร้อมผลผลิตตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ซึ่งจะออกมาในรูปแบบของคู่มือหรือแนวปฏิบัติ สำหรับกลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มจะเป็นการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) และแตกต่างกันไปตามกรอบการวิจัย โดยภาพรวมมีการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งสิ้น 64 คน และมีการจัดสนทนากลุ่มทั้งสิ้นรวม 7 ครั้ง ผู้เข้าร่วมประชุมทั้งสิ้น 78 คน

4. ผลการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาเครื่องมือมาตรฐานและระบบการป้องกัน คุ้มครอง และเยียวยาตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565 และพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ เพื่อให้สอดคล้องกับพันธกรณีระหว่างประเทศของประเทศไทยและหลักสิทธิมนุษยชนสากล โดยมุ่งศึกษาใน 4 ประเด็น ได้แก่

1) แนวทางจัดตั้งกลไกป้องกันระดับชาติ (NPM) และจัดทำเครื่องมือการตรวจเยี่ยมเรือนจำ

1.1) แนวทางจัดตั้งกลไกป้องกันระดับชาติ (NPM) ตาม OPCAT

จากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์ พบว่า การเข้าเป็นภาคีเข้าเป็นภาคีพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี (OPCAT) และการจัดตั้งกลไกป้องกันระดับชาติ (NPM) จะเป็นประโยชน์ต่อประเทศไทยมากกว่าผลเสีย โดยเฉพาะการช่วยพัฒนาและยกระดับมาตรฐานการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง การช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับหลักนิติธรรมและสิทธิมนุษยชนของประเทศ และได้เป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายความร่วมมือระหว่างประเทศ ซึ่งจะสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์และแนวปฏิบัติที่ดีจากประเทศอื่น ๆ ที่เป็นภาคี OPCAT และนำมาปรับใช้ในประเทศไทยได้

สำหรับแนวทางการจัดตั้งกลไกป้องกันระดับชาติ (NPM) นั้น จากการศึกษาศึกษาเอกสารพบว่า OPCAT ไม่ได้กำหนดชัดเจนว่ารัฐภาคีจะต้องจัดตั้ง NPM ในรูปแบบใด แต่มีข้อกำหนดสำคัญว่า NPM จะต้องมีความเป็นอิสระ และมีอำนาจหน้าที่ครอบคลุมตามที่ OPCAT กำหนด โดยเฉพาะอำนาจหน้าที่หลัก 4 ประการ ได้แก่ 1) การตรวจเยี่ยม 2) การให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะ 3) การศึกษาและสร้างความตระหนัก และ 4) การให้ความร่วมมือ ทั้งนี้ NPM จะไม่มีอำนาจสืบสวนสอบสวนข้อร้องเรียน แต่จะเน้นแนวทางการป้องกัน และจากการศึกษารูปแบบการจัดตั้ง NPM ในต่างประเทศ พบว่า แต่ละประเทศมีการจัดตั้ง NPM ที่มีลักษณะเฉพาะตามบริบทของตน ซึ่งโดยทั่วไปแล้วสามารถแบ่งได้ 3 รูปแบบหลัก ได้แก่ 1) การจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะขึ้นใหม่ 2) การกำหนดให้สถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติหรือผู้ตรวจการแผ่นดินทำหน้าที่ NPM และ 3) การมอบหมายให้หลายหน่วยงานร่วมกันทำหน้าที่เป็น NPM ซึ่งแต่ละรูปแบบมีข้อดีและข้อเสียต่างกัน และไม่สามารถชี้ชัดได้ว่ารูปแบบใดดีที่สุดที่สุด เพราะการจัดตั้ง NPM รูปแบบใดนั้น ขึ้นอยู่กับบริบทและทรัพยากรของประเทศนั้น ๆ เช่น ประเทศที่มีสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ หรือผู้ตรวจการแผ่นดินที่ทำหน้าที่ด้านสิทธิมนุษยชนอยู่แล้ว มักจะมอบหมายให้กับสถาบันเหล่านั้นทำหน้าที่เป็น NPM ด้วย หรือประเทศที่เป็นสหพันธรัฐ หรือมีการกระจายอำนาจการปกครอง หรือมีพื้นที่ขนาดใหญ่ หรือมีหน่วยงานหลายแห่งที่ทำหน้าที่ในการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวเป็นปกติอยู่แล้ว มักจะมอบหมายให้หน่วยงานที่มีอยู่แล้วเหล่านั้นทำหน้าที่เป็น NPM

สำหรับประเทศไทย ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อดีและข้อจำกัดการจัดตั้ง NPM ในรูปแบบต่าง ๆ ดังนี้

รูปแบบที่ 1 การจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะทางใหม่ มีข้อดีคือสามารถออกแบบหน่วยงานที่จะทำหน้าที่เป็น NPM ได้อย่างเปิดกว้าง ไม่ต้องติดกรอบโครงสร้างองค์กรเดิม แต่มีข้อจำกัดคือการใช้งบประมาณและทรัพยากรจำนวนมาก และการเริ่มต้นใหม่ อาจเผชิญกับความยากลำบากในเรื่องการจัดการ เช่น การหาพื้นที่สำนักงาน การหาพนักงาน เป็นต้น ทำให้เกิดความล่าช้าในการเริ่มต้นทำงาน และโดยธรรมชาติของหน่วยงานใหม่ มักขาดประสบการณ์ และไม่เป็นที่รู้จักในวงกว้าง จึงทำให้ขาดความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจทั้งจากสาธารณะชนและจากหน่วยงานที่จะถูกตรวจเยี่ยม นอกจากนี้ มีความเสี่ยงที่หน่วยงานที่ตั้งขึ้นใหม่ จะทำหน้าที่บางอย่างซ้ำซ้อนกับหน่วยงานที่มีอยู่แล้ว ทั้งนี้ จากการวิเคราะห์ข้อดีและข้อจำกัดข้างต้นแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่ารูปแบบการจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะขึ้นใหม่นั้น หากต้องจัดตั้งหน่วยงานหรือองค์กรอิสระแห่งใหม่ แยกออกมาเลยนั้น ค่อนข้างจะเป็นไปได้ยาก อย่างไรก็ตาม อาจเป็นไปได้หากเป็นการจัดตั้งหน่วยงานขึ้นเป็นส่วน

ราชการในสังกัดหน่วยงานฝ่ายบริหารที่มีภารกิจใกล้เคียงกับการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวเชิงป้องกัน เช่น การจัดตั้งเป็นส่วนราชการในสำนักนายกรัฐมนตรี หรือกระทรวงยุติธรรม หรือสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (TJ) โดยมีการออกหรือแก้ไขกฎหมายเพื่อประกันความเป็นอิสระและมีการจัดตั้งคณะกรรมการที่ตั้งขึ้นมาเป็นการเฉพาะเพื่อกำกับดูแล หรือให้อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำทำให้บุคคลสูญหาย กรณีจัดตั้งในกระทรวงยุติธรรม องค์กรใด การเป็นหน่วยงานที่อยู่ภายใต้ฝ่ายบริหาร ไม่อาจกล่าวได้ว่าหน่วยงานดังกล่าวมีความเป็นอิสระอย่างเต็มที่ เพราะยังคงอยู่ภายใต้การควบคุมเชิงสถาบันของหน่วยงานรัฐบาล รัฐมนตรี คณะรัฐมนตรี นายกรัฐมนตรี¹ อีกทั้ง มีความเป็นไปได้ที่หน่วยงานตั้งใหม่จะทำหน้าที่บางอย่างทับซ้อนกับหน่วยงานที่มีอยู่แล้ว เช่น กสม. ผู้ตรวจการแผ่นดิน เป็นต้น

รูปแบบที่ 2 การมอบหมายคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติหรือผู้ตรวจการแผ่นดินทำหน้าที่ NPM ถือเป็นรูปแบบที่ประเทศส่วนใหญ่ที่เป็นภาคี OPCAT นำมาใช้ ซึ่งหากพิจารณาใช้ทางเลือกนี้ในบริบทของประเทศไทย พบว่า การมอบหมายให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) หรือผู้ตรวจการแผ่นดินทำหน้าที่ NPM มีข้อดีและข้อจำกัดคล้ายกัน เพราะต่างก็เป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญเหมือนกัน มีหน้าที่และอำนาจบางประการที่สอดคล้องกับที่ OPCAT กำหนดคล้ายกัน แต่มีความแตกต่างระหว่างสององค์กรเล็กน้อย กล่าวคือ กสม. ถูกมอบหมายให้ทำหน้าที่ด้านสิทธิมนุษยชนโดยเฉพาะและต้องถูกประเมินการปฏิบัติตามหลักการปารีส ซึ่งถือเป็นหนึ่งในหลักประกันความเป็นอิสระที่ OPCAT กำหนด ส่วนผู้ตรวจการแผ่นดินของไทย จะรับผิดชอบงานด้านการแก้ไขปัญหาคความเดือดร้อนหรือความไม่เป็นธรรมจากบริหารราชการแผ่นดิน ไม่ได้ถือเป็นสถาบันสิทธิมนุษยชนระดับชาติ จึงไม่ได้ถูกประเมินการปฏิบัติตามหลักการปารีส อย่างไรก็ดี ประเด็นที่กล่าวมาเป็นเรื่องที่สามารถพัฒนาต่อไปได้ ดังนั้น การกำหนดให้ กสม. และผู้ตรวจการแผ่นดินทำหน้าที่ NPM จึงเป็นทางเลือกที่เป็นไปได้

รูปแบบที่ 3 การกำหนดให้หลายหน่วยงานทำหน้าที่ NPM การกำหนดให้หลายหน่วยงาน รวมถึง กสม. ผู้ตรวจการแผ่นดิน หรือหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นใหม่ ทำหน้าที่ NPM เป็นรูปแบบที่ใช้ในหลายประเทศ ซึ่งมีข้อดีคือเปิดโอกาสให้หน่วยงานต่าง ๆ ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะและทำหน้าที่ในการเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวอยู่แล้ว ได้มีส่วนร่วมโดยใช้ประโยชน์จากความรู้ความเชี่ยวชาญที่มีอยู่ของหน่วยงานเหล่านั้นมาสนับสนุนการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัว และยังเอื้อให้เกิดการกระจายอำนาจการตรวจเยี่ยม ซึ่งจะช่วยเพิ่มการตรวจเยี่ยมทั้งในเชิงปริมาณและเชิงลึก ส่วนในด้านข้อจำกัด อาจเป็นเรื่องอุปสรรคในการประสานงานและการกำกับดูแลเพื่อให้หน่วยงานต่าง ๆ สามารถทำงานได้อย่างมีมาตรฐานเดียวกันและไม่ซ้ำซ้อน ทั้งนี้ ในระยะยาว ผู้วิจัยมองว่าการกำหนดให้ตั้ง NPM แบบหลายหน่วยงานร่วมกันทำหน้าที่ เป็นทางเลือกหนึ่งที่น่าพิจารณาสำหรับประเทศไทย

จากการวิเคราะห์ข้อดีและข้อจำกัดของการจัดตั้ง NPM ทั้ง 3 รูปแบบ ผู้วิจัยเห็นว่าในระยะเริ่มต้น การมอบหมายให้ กสม. ทำหน้าที่เป็น NPM เป็นแนวทางที่เป็นไปได้และเหมาะสมมากที่สุด เพราะ กสม. มีอำนาจหน้าที่บางประการที่อาจสอดคล้องกับหน้าที่ของ NPM ตาม OPCAT อยู่แล้ว โดยเฉพาะ

¹Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, (2018), Preventing Torture : The Role of National Preventive Mechanisms - A Practical Guide Professional Training Series No. 21, p. 15.

หน้าที่ในการให้ข้อเสนอแนะ อีกทั้ง กสม. มีคุณสมบัติในเรื่องของความเป็นอิสระ เนื่องจากมีสถานะเป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญและได้ปฏิบัติตามหลักการปารีสอย่างเต็มที่ โดยปัจจุบันได้รับสถานะ A อีกทั้ง กสม. ได้มีการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวอย่างต่อเนื่อง จึงมีความพร้อมที่จะเริ่มต้นเป็น NPM เมื่อรัฐบาลไทยเข้าเป็นภาคี OPCAT

ข้อเสนอแนะต่อแนวทางการจัดตั้ง NPM ในประเทศไทย

- กรณีมอบหมายให้ กสม. ทำหน้าที่ NPM จำเป็นต้องแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2560 เพื่อเพิ่มอำนาจหน้าที่ให้ครอบคลุมตามที่ OPCAT กำหนด โดยเฉพาะอำนาจหน้าที่ในการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวทุกแห่งเป็นประจำโดยไม่ต้องแจ้งล่วงหน้า และรัฐบาลต้องสนับสนุนทรัพยากรในการดำเนินการ ทั้งในด้านงบประมาณและบุคลากร เพื่อให้การตรวจเยี่ยมครอบคลุมสถานที่ควบคุมตัวที่มีอยู่และสามารถดำเนินการได้เป็นประจำ ส่วนในเชิงโครงสร้างองค์กรของ กสม. ควรจัดตั้งหน่วยงานที่ทำหน้าที่ NPM เป็นหน่วยงานระดับสำนัก และต้องแยกบทบาทระหว่างการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนกับการตรวจเยี่ยมเชิงป้องกันให้ชัดเจน อีกทั้ง ควรตั้งอนุกรรมการฯ ซึ่งประกอบด้วยผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ที่หลากหลายสาขาและจำเป็นต่องานตรวจเยี่ยมเชิงป้องกัน เพื่อให้คำแนะนำ กำกับดูแล และร่วมดำเนินการตรวจเยี่ยม นอกจากนี้ กสม. ควรร่วมมือกับหน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญ เช่น สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (TIJ) พัฒนาทีมตรวจเยี่ยมอย่างเป็นระบบ

- ในอนาคต ควรพิจารณากำหนดให้หน่วยงานต่าง ๆ ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะและมีการดำเนินการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวประเภทต่าง ๆ อยู่แล้ว ได้ร่วมกันทำหน้าที่ NPM ซึ่งจะเป็นการเปิดโอกาสให้หน่วยงานอื่นที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะและทำหน้าที่ในการเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวอยู่แล้ว ได้มีส่วนร่วมหรือใช้ประโยชน์จากความเชี่ยวชาญที่มีอยู่ของหน่วยงานเหล่านั้นมาสนับสนุนระบบการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวของประเทศ โดยกำหนดหลักประกันความเป็นอิสระและอำนาจหน้าที่ในการตรวจเยี่ยมของหน่วยงานเหล่านั้นไว้ในกฎหมาย และกำหนดกลประสานงานระหว่างหน่วยงาน NPM ต่าง ๆ เพื่อให้การทำงานของ NPM มีความเป็นระบบ ได้มาตรฐานและมีทิศทางเดียวกัน

1.2) เครื่องมือการตรวจเยี่ยมเรือนจำ

ในส่วนของการจัดทำเครื่องมือตรวจเยี่ยมเรือนจำ จากผลการศึกษาได้ข้อสรุปว่า เครื่องมือดังกล่าวจะร่างขึ้นโดยอิงกรอบ Mandela Rules และ Bangkok Rules และคู่มือปฏิบัติการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวของสมาคมเพื่อการป้องกันการทรมาน (APT) และได้ปรับแก้เครื่องมือตามความเห็นของการสนทนากลุ่มอดีตผู้ต้องขัง เจ้าหน้าที่เรือนจำและผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้เครื่องมือเหมาะสมกับบริบทเรือนจำประเทศไทยมากขึ้น โดยใช้เครื่องมือการวิจัยเป็นแบบเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย 8 หมวดหลัก ได้แก่ 1) สภาพแวดล้อมทางกายภาพ 2) การติดต่อกับภายนอก 3) หลักประกันการคุ้มครอง 4) การดูแลสุขภาพ 5) กิจกรรมประจำวัน 6) บุคลากรของเรือนจำ 7) ความปลอดภัย ระเบียบ และวินัย และ 8) การป้องกันความรุนแรง โดยแต่ละหมวดจะประกอบด้วยคำอธิบายโดยย่อ พร้อมคำถามสำหรับตรวจเยี่ยม

2) แนวปฏิบัติและหลักสูตรการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิผล

2.1) ผลการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรค รวมถึงแนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่มีประสิทธิภาพและเคารพสิทธิมนุษยชน

ผู้วิจัยเห็นว่าแม้โรงเรียนนายร้อยตำรวจจะมีการเรียนการสอนหลายวิชาทั้งวิชากฎหมาย วิชาสอบสวน และวิชาที่เกี่ยวกับการฝึกปฏิบัติ ซึ่งหลักการเรียนการสอนและการฝึกอบรมดังกล่าว โดยเฉพาะวิธีการสอบสวนยังเป็นรูปแบบเดิมคือการถามตอบ ซึ่งขาดความต่อเนื่องในการให้ข้อมูลของผู้ให้ปากคำ อีกทั้งการสอบสวนแบบเดิม ๆ พนักงานสอบสวนไม่สามารถที่จะสอบสวนและรวบรวมรายละเอียดของข้อมูลจากผู้ให้ปากคำให้ข้อมูลไว้ได้อย่างครบถ้วน รวมถึงไม่สามารถที่จะบันทึกภาพและเสียงที่สามารถเห็นอากัปกริยาของผู้ให้ปากคำระหว่างการสัมภาษณ์ได้ ถึงแม้ในกฎหมายของประเทศไทยจะมีระบุเพียงแต่การบันทึกภาพและเสียงในคดีความผิดที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชนเท่านั้น แต่ถ้าหากนำหลักการและการฝึกปฏิบัติตามวิธีการนี้มาใช้เพื่อปรับปรุงระบบสอบสวนให้ดีขึ้นส่งผลให้พนักงานสอบสวนและเจ้าหน้าที่ตำรวจของไทยมีความเป็นมืออาชีพมากยิ่งขึ้นสามารถที่จะมีสมาธิจดจ่ออยู่กับข้อมูลและการถามผู้ให้ปากคำ ไม่มีการขัดจังหวะและการตัดข้อมูลจากการพิมพ์บันทึกไม่ทันหรือการตัดสรุปข้อความของพนักงานสอบสวน ซึ่งหากริเริ่มและผลักดันให้มีการเปลี่ยนแปลงนำหลักการนี้มาใช้จะเป็นรูปเป็นร่างผ่านนโยบายที่สำนักงานตำรวจแห่งชาติเห็นชอบแล้วก็จะส่งผลให้การทำงานของพนักงานสอบสวนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ ผู้วิจัยศึกษามุมมองของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งเจ้าหน้าที่ตำรวจในสายงานสืบสวนและสอบสวน ประชาชน บุคลากรในกระบวนการยุติธรรม ประกอบด้วย ทนายความ พนักงานอัยการ ศาลยุติธรรม และอาจารย์หรือผู้ทรงคุณวุฒิในด้านที่เกี่ยวข้อง และได้ข้อสรุปว่าแนวทางการสืบสวนสอบสวนที่มีประสิทธิผลและเคารพสิทธิมนุษยชน ต้องประกอบด้วย 3 ประเด็น ดังนี้

(1) ผู้ปฏิบัติหน้าที่สืบสวนสอบสวนจะต้องผ่านการอบรมเพื่อให้มีความรู้ทางด้านจิตวิทยามนุษย์อย่างเพียงพอ และให้ความสำคัญกับผู้เกี่ยวข้องในคดีในฐานะที่เป็นมนุษย์คนหนึ่ง มิใช่เป็นเพียงวัตถุที่ทำให้ได้มาซึ่งข้อมูลอันเป็นการมองแต่ที่เป้าหมายเท่านั้น

(2) ผู้ปฏิบัติหน้าที่สืบสวนสอบสวนจะต้องได้รับการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์อย่างเพียงพอ มีการจัดสรรห้องสอบสวนที่ได้มาตรฐานและมีจำนวนมากเพียงพอ ได้รับการสนับสนุนพนักงานสอบสวนให้เหมาะสมกับภาระงานที่เกิดขึ้น ไม่มีการะงานมากเกินไป ซึ่งจะทำให้ไม่เกิดประสิทธิภาพในการทำงาน

(3) ผู้ปฏิบัติหน้าที่สืบสวนสอบสวนควรนำหลักการสืบสวนสอบสวนแบบ PEACE Model มาประยุกต์ใช้ในการสืบสวนสอบสวนได้เป็นอย่างดี เนื่องจากเป็นโมเดลที่ได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติว่าจะช่วยให้ผู้ให้ปากคำให้ข้อมูลได้ครบถ้วน ผู้สอบปากคำสามารถได้ข้อมูลมากกว่าในแบบที่ใช้อยู่ โดยไม่ต้องไปบีบบังคับเอาข้อมูลจากผู้ให้ปากคำ โดยอย่างน้อยที่สุดต้องทำให้ผู้ปฏิบัติหน้าที่สืบสวนสอบสวนรู้หลักการเพื่อให้สามารถปฏิบัติได้ตามเหมาะสมแก่สถานการณ์ โดยจะต้องมีการเตรียมตัวที่ดี มีการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่เหมาะสม รู้หลักจิตวิทยาการถามปากคำ ใช้คำถามที่เหมาะสม สร้างความศรัทธาโดยการปิดการสอบสวนอย่างมืออาชีพ และมีการประเมินผล และสำคัญที่สุดคือต้องบันทึกภาพและเสียงทุกครั้งที่ทำสอบสวน

2.2) ผลลัพธ์ของการสร้างหลักสูตรการสืบสวนสอบสวนที่มีประสิทธิผลและเคารพสิทธิมนุษยชน

ผู้วิจัยพบว่า การให้ความสำคัญกับแนวปฏิบัติที่ถูกต้องในการสืบสวนสอบสวนเพื่อค้นหาความจริงนั้น มีองค์ประกอบสำคัญ 2 ประเด็น ได้แก่ ประเด็นด้านจิตวิทยา และประเด็นด้านแนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวน ดังนี้

(1) ประเด็นด้านจิตวิทยา

การปฏิบัติหน้าที่ถามปากคำในขั้นการสอบสวนจะต้องอาศัยความรู้ทางด้านจิตวิทยา เพื่อให้สามารถเข้าใจความเป็นมนุษย์ ความรู้สึกนึกคิด ปรับอารมณ์ให้เหมาะสม และเข้าถึงตัวตนของผู้ให้ปากคำได้มากที่สุด ทำให้เมื่อได้รับความไว้วางใจ ปรับสภาพอารมณ์ และเกิดศรัทธาในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานแล้ว ผู้ให้ปากคำจะยินดีให้ข้อมูลแก่เจ้าพนักงานอย่างเต็มที่ และให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ ทำให้เจ้าพนักงานได้ข้อมูลครบถ้วน ตรงตามความเป็นจริงไม่บิดเบือน

(2) ประเด็นด้านแนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวน

พนักงานสอบสวนควรมีแนวปฏิบัติที่เป็นมาตรฐานในการถามปากคำ โดยประยุกต์ใช้หลักการ PEACE Model ซึ่งเกิดมาจากแนวความคิด Investigative Interviewing ซึ่งเมื่อนำมาประยุกต์ใช้ในประเทศไทย เป็นแนวปฏิบัติ “ส.อ.บ.ส.วน.” ซึ่งมีอยู่ด้วยกัน 5 ขั้นตอน กล่าวคือ 1) สร้างความพร้อม (ส) ทั้งเรื่องคน อุปกรณ์และสถานที่ จะทำให้เกิดการวางแผนที่ดี ทำให้การถามปากคำมีประสิทธิภาพมากที่สุดเท่าที่สามารถจะเป็นไปได้ 2) อธิบายและสร้างสัมพันธ์ (อ) เมื่อแรกพบปะกับผู้ให้ปากคำ เจ้าพนักงานจะสร้างความสัมพันธ์ที่เหมาะสม ทำให้ผู้ให้ปากคำพร้อมที่จะให้การอย่างเต็มที่ โดยมีความพร้อมทั้งทางกายจิตใจ 3) บริหารจัดการคำถาม (บ) ในขั้นตอนการถามปากคำเจ้าพนักงานจะใช้คำถามที่ถูกต้องเหมาะสม ไม่ส่งเสริมให้เกิดความทรงจำเท็จ กระตุ้นให้ผู้ให้ปากคำให้ข้อมูลอย่างเต็มที่ และให้การอย่างเป็นระบบ ทำให้ได้ข้อมูลครบถ้วน 4) สร้างความเชื่อมั่นศรัทธา (ส) เมื่อได้ข้อมูลจากผู้ให้ปากคำแล้ว ผู้ถามปากคำจะมีแนวปฏิบัติที่เหมาะสมในการพูดคุยทำความเข้าใจกับผู้ให้ปากคำ เพื่อให้ผู้ให้ปากคำทราบว่าต้องปฏิบัติอย่างไรต่อไป ขั้นตอนกระบวนการทางกฎหมายจะเป็นอย่างไร เพื่อให้เขาเตรียมความพร้อมได้อย่างเหมาะสม และ 5) วินิจฉัย (วน) เป็นการประเมินผลการปฏิบัติ ทั้งทางด้านข้อมูลทางคดี และการปฏิบัติของผู้ให้ปากคำ ทำให้เกิดการทำงานเป็นทีมพัฒนาตนเองอยู่เสมอ

ข้อเสนอแนะ

เพื่อให้ได้มาซึ่งหลักสูตรการเรียนการสอนการสืบสวนสอบสวนที่มีประสิทธิผลและเคารพสิทธิมนุษยชน ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ควรกระเปียบกำหนดแนวทางการสืบสวนสอบสวนที่มีประสิทธิผลและเคารพสิทธิมนุษยชน โดยประยุกต์ใช้หลักการ PEACE Model ในการถามปากคำในขั้นการสืบสวนสอบสวน

1.2) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ควรเพิ่มบุคลากรที่ทำหน้าที่สอบสวน เพื่อให้ปริมาณงานสัมพันธ์กับจำนวนบุคลากรผู้ปฏิบัติหน้าที่

1.3) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ต้องจัดสรรงบประมาณในการสร้างห้องสอบสวนที่ได้มาตรฐานให้แก่สถานีตำรวจทั่วประเทศ จัดซื้อกล้องบันทึกภาพและเสียงให้เพียงพอ

1.4) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ควรจัดทำทำเนียบที่ปรึกษาหรือผู้เชี่ยวชาญด้านการถามปากคำ เพื่อสามารถให้คำแนะนำแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจผู้ปฏิบัติหน้าที่สืบสวนสอบสวนได้

1.5) โรงเรียนนายร้อยตำรวจ ควรบรรจุหลักสูตรการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพและเคารพสิทธิมนุษยชน ไว้ในหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต (การตำรวจ) และหลักสูตรนักเรียนอบรม โดยมุ่งเน้นการฝึกปฏิบัติจริงในชั้นเรียน มีการประเมินและวัดผลที่ได้มาตรฐาน

2) ข้อเสนอแนะการนำไปใช้ประโยชน์

2.1) เจ้าหน้าที่ตำรวจในระดับสถานีตำรวจ นำเอาแนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่มีประสิทธิภาพและเคารพสิทธิมนุษยชน ไปใช้ในการถามปากคำในชั้นสืบสวนสอบสวน

2.2) คณาจารย์โรงเรียนนายร้อยตำรวจ จัดการเรียนการสอนในวิชาการสืบสวนสอบสวน โดยใช้หลักสูตรการเรียนการสอนที่มีการบูรณาการกับจิตวิทยา และแนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่มีประสิทธิภาพและเคารพสิทธิมนุษยชน เน้นให้ฝึกปฏิบัติควบคู่ไปกับทฤษฎี เพื่อให้นักเรียนเกิดความเข้าใจและมองเห็นภาพได้ชัดเจน

3) แนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน

ผลการวิจัยได้แนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน ประกอบด้วยเนื้อหาสำคัญดังต่อไปนี้ 1) นิยามศัพท์ 2) บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 3) การเลือกและแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์ (คตพ.) 4) วิธีการทรมานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ 5) ผังการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน 6) การตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน 7) วัตถุประสงค์ของการตรวจและให้ความเห็น 8) การตรวจสภาพร่างกายและจิตใจ 9) การให้ความเห็นทางการแพทย์ 10) หลักเกณฑ์และวิธีการในการรายงานผลการตรวจวินิจฉัยและประเมินอาการ พร้อมแบบฟอร์มที่เกี่ยวข้อง

แนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานได้พัฒนาขึ้นมาอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยข้อมูลจากแพทย์ทางนิติเวช จิตแพทย์ แพทย์เวชศาสตร์ครอบครัว และแพทย์ทั่วไปซึ่งเป็นผู้ที่เคยมีประสบการณ์ในการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมานระหว่าง 6 - 10 ครั้ง (Mean = 18.8, SD =22.66) เคยมีประสบการณ์การให้ความเห็นทางการแพทย์จากผลการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมาน คิดเป็นร้อยละ 70.00 และมีจำนวนการให้ความเห็นทางการแพทย์จากผลการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจของผู้เสียหายจาก

การทรมาน จำนวน 1- 5 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 42.86 (Mean = 7.71, SD =6.37) และมีกระบวนการตรวจสอบร่างแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานโดยผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์กรณีผู้เสียหายจากการทรมานผ่านการสนทนากลุ่ม (Focus Group) รวมทั้งมีกระบวนการประเมินแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์ฯ โดยผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เกี่ยวกับการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์ฯ ผ่านการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานฉบับนี้ ได้ผ่านการตรวจสอบคุณภาพอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้มีความน่าเชื่อถือและสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง

อย่างไรก็ตาม แนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์ฯ ดังกล่าว ยังมีข้อจำกัดเนื่องจากการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจ รวมทั้งการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานนั้นต้องใช้ทีมผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน มีค่าใช้จ่ายส่วนเกินจากงบประมาณที่ได้รับ รวมทั้งเกี่ยวข้องกับหน่วยงานหลายหน่วยงาน อาทิ กระทรวงสาธารณสุข สำนักงานอัยการสูงสุด กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ โดยเฉพาะกระทรวงสาธารณสุขซึ่งเป็นหน่วยงานหลักที่มีบุคลากรผู้เชี่ยวชาญในการให้บริการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมาน แต่กลับพบว่าปลัดกระทรวงสาธารณสุขไม่ได้ถูกกำหนดให้เป็นกรรมการตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565 ฉบับนี้ ขณะเดียวกันพบว่า แพทย์ผู้ที่มีหน้าที่ในการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมาน ก็ไม่ได้เรียนหรืออบรมเกี่ยวกับการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมาน เนื่องจากการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เฉพาะ ดังนั้น จึงยังมีข้อจำกัดในการนำแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานฉบับนี้ไปทดลองใช้หรือปฏิบัติจริง

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า แนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น สามารถนำไปใช้เป็นต้นร่างให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปพัฒนาต่อยอดให้สามารถทำการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานได้จริงตามบริบทของประเทศไทยต่อไป

4) จัดทำแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและการบังคับบุคคลให้สูญหาย

ผลการวิจัยได้แนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย ประกอบด้วยเนื้อหาสำคัญดังนี้ 1) แนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565 2) นิยามศัพท์ 3) บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 4) ผังไหลการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและการถูกกระทำให้สูญหาย 5) การเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายจากการถูกกระทำให้สูญหาย 6) แบบรายงานผลการพิจารณาช่วยเหลือเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายจากการถูกกระทำให้สูญหาย (แบบ ยส.1) 7) แบบรายงานผลการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายจากการถูกกระทำให้สูญหาย (แบบ ยส.2)

แนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายได้พัฒนาขึ้นมาอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้เสียหายจากการทรมานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ และผู้เสียหายจากการบังคับสูญหายโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐโดยตรง พบว่าผู้เสียหายจากการทรมานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐมีความต้องการความช่วยเหลือเยียวยา ได้แก่ ด้านการรักษาพยาบาล ด้านหลักฐานการตรวจสภาพร่างกายและสภาพจิตใจ ด้านการเงิน ด้านอาชีพ ด้านกระบวนการขอรับการช่วยเหลือเยียวยา ด้านกฎหมาย ด้านการประกันว่าจะไม่เกิดขึ้นอีก และรัฐบาลควรให้การช่วยเหลือเยียวยาแก่ผู้เสียหายจากการถูกกระทำทรมานและครอบครัวทันทีที่เกิดเหตุการณ์ โดยเฉพาะการเยียวยาด้านการรักษาพยาบาลทั้งการเจ็บป่วยทางกายและจิตใจ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการของสิทธิในการได้รับการชดเชยเยียวยาของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการทรมาน กำหนดขอบเขตของสิทธิที่จะได้รับการเยียวยา ประกอบด้วย การทำให้คืนสู่สภาพเดิม การได้รับสินไหมทดแทน การบำบัดฟื้นฟูสภาพ การทำให้พอใจและสิทธิที่จะเข้าถึงความจริง และการประกันว่าจะไม่เกิดขึ้นอีก

ในส่วนของผู้เสียหายจากการบังคับสูญหายโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ พบว่า มีความต้องการการช่วยเหลือเยียวยา ได้แก่ ด้านการรับรู้ความจริง ด้านการรักษาพยาบาล ด้านการเงิน ด้านอาชีพ ด้านกระบวนการขอรับการช่วยเหลือเยียวยา ด้านการให้คำปรึกษา ด้านกฎหมาย ด้านความปลอดภัย และรัฐบาลควรให้การช่วยเหลือเยียวยาแก่ผู้เสียหายจากการถูกกระทำทรมานและครอบครัวทันทีที่เกิดเหตุการณ์ โดยเฉพาะการดูแลด้านจิตใจและค่าใช้จ่ายต่างๆที่เกิดขึ้น สอดคล้องกับสิทธิในการได้รับการชดเชยเยียวยาของผู้ได้รับผลกระทบจากการทรมานตามอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี ค.ศ. 2012 ประกอบด้วย การรับรู้ความจริงเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ ความก้าวหน้าและผลจากการสืบสวนและชะตากรรมของบุคคลที่หายสาบสูญ การค้นหา จัดหาที่พัก และปล่อยตัวบุคคลที่หายสาบสูญ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการเยียวยาผู้เสียหายจากการบังคับบุคคลให้สูญหายในประเทศไทย ประกอบด้วย การเยียวยาด้านตุลาการ สิทธิที่จะได้ทราบความจริง สิทธิที่จะได้รับการชดเชยค่าสินไหมทดแทน การฟื้นฟูและความพึงพอใจ และสิทธิในการระงับ หลักประกันว่าจะไม่เกิดซ้ำ และการป้องกัน

แนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายที่พัฒนาขึ้น มีกระบวนการตรวจสอบร่างแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายโดยผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายผ่านการสนทนากลุ่ม (Focus Group) รวมทั้งมีกระบวนการประเมินแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายโดยผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เกี่ยวกับการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายผ่านการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายฉบับนี้ ได้ผ่านการตรวจสอบคุณภาพอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้มีความน่าเชื่อถือและสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายที่พัฒนาขึ้น มีความน่าเชื่อถือ ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายได้ และสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง แต่ในทางปฏิบัติยังต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายหน่วยงาน โดยเฉพาะ

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ รวมทั้งต้องอาศัยผลการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อเป็นหลักฐานในการพิจารณาช่วยเหลือเยียวยาต่อผู้เสียหายจากการทรمانดังกล่าว ซึ่งต้องอาศัยบุคลากรทางการแพทย์จากกระทรวงสาธารณสุขเป็นหลัก ดังนั้น จึงยังมีข้อจำกัดในการนำแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรمانและบังคับสูญหายฉบับนี้ไปทดลองใช้หรือปฏิบัติจริง

จึงสรุปได้ว่า แนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรمانและบังคับสูญหายที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นสามารถนำไปใช้เป็นตัวร่างให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปพัฒนาต่อยอดให้สามารถทำการช่วยเหลือเยียวยาผู้เสียหายจากการทรمانและบังคับสูญหายได้จริงตามบริบทของประเทศไทยต่อไป

5. ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

รายงานได้เสนอแนะแนวทางการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนและนำไปสู่การปรับปรุงและพัฒนากฎหมาย ระเบียบ และแนวปฏิบัติที่เกี่ยวข้องต่อไป ดังนี้

1) แนวทางการขับเคลื่อนผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในภาพรวม

สำนักงาน กสม. ส่งเคราะห์งานวิจัยและจัดทำเป็นข้อเสนอแนะเสนอ กสม. เพื่อพิจารณาเสนอต่อกระทรวงยุติธรรม คณะรัฐมนตรี และรัฐสภา เพื่อแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมาย กฎ ระเบียบ และแนวปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการป้องกัน คุ้มครอง และเยียวยาผู้เสียหายจากการทรمانและการกระทำให้สูญหาย รวมถึงเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาเข้าเป็นภาคีของพิธีสาร OPCAT

2) แนวทางจัดตั้งกลไกป้องกันระดับชาติและจัดทำเครื่องมือการตรวจสอบสถานที่ควบคุมตัวตามพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรمانและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือย่ำยีศักดิ์ศรี มีแนวทางการดำเนินการดังนี้

2.1) สำนักงาน กสม. จัดทำเอกสารข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และจัดประชุมปรึกษาหารือกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องทั้งระดับนโยบายและปฏิบัติ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง รวมถึงองค์กรภาคประชาสังคม เพื่อขับเคลื่อนข้อเสนอแนะการวิจัยไปสู่การปฏิบัติ

2.2) สำนักงาน กสม. นำข้อเสนอแนะไปปรับปรุงโครงสร้างและวิธีการทำงานของกลุ่มงานตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมและการป้องกันการทรمان ของสำนักงาน กสม.

2.3) สำนักงาน กสม. นำเครื่องมือตรวจเยี่ยมเรือนจำไปทดลองใช้ในการตรวจเยี่ยมเรือนจำ ซึ่งปัจจุบันกลุ่มงานตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมและการป้องกันการทรمان ได้มีการนำเครื่องมือดังกล่าวไปใช้สำหรับการตรวจเยี่ยมเรือนจำและทัณฑสถานแล้วหลายแห่ง และระยะต่อไปจะมีการถอดบทเรียนและปรับปรุงเครื่องมือให้ดียิ่งขึ้น รวมทั้งจะร่วมกับสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (TIJ) เพื่อออกแบบหลักสูตรการอบรมสำหรับผู้ทำหน้าที่ตรวจเยี่ยมเรือนจำต่อไป

2.4) สำนักงาน กสม. นำองค์ความรู้จากการวิจัยไปต่อยอดจัดทำเครื่องมือตรวจเยี่ยมสำหรับสถานที่ควบคุมตัวอื่น ๆ เช่น สถานที่ควบคุมตัวของตำรวจ สถานที่ควบคุมตัวของทหาร สถาบันบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด

3) แนวปฏิบัติและหลักสูตรการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิผล
มีแนวทางการดำเนินการดังนี้

สำนักงาน กสม. ร่วมมือกับโรงเรียนนายร้อยตำรวจ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ และหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมสอบสวนคดีพิเศษ สำนักงานอัยการสูงสุด เป็นต้น นำแนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิผล ไปทดลองใช้ในการอบรม พร้อมทั้งติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานสืบสวนสอบสวนของผู้เข้ารับการอบรม โดยใช้การประเมินทั้งจากผู้บังคับบัญชาและจากประชาชน เพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงและพัฒนา และขยายผลสู่การจัดการฝึกอบรมแนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิผล (Reskills) รวมถึงต่อยอดนำผลผลิตโครงการสู่การฝึกอบรมให้แก่หลักสูตรการฝึกอบรมนายตำรวจของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่ต่อไป

4) แนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน มีแนวทางการดำเนินการดังนี้

4.1) สำนักงาน กสม.หารือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ กระทรวงยุติธรรม กระทรวงสาธารณสุข คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำบุคคลสูญหาย แพทยสภา ศาลยุติธรรม สำนักงานอัยการสูงสุด และสำนักงานตำรวจแห่งชาติ เพื่อผลักดันการนำแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานไปใช้ประโยชน์ รวมถึงการปรับปรุงกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องเพื่อรองรับแนวทางดังกล่าว

4.2) สำนักงาน กสม. ร่วมกับนักวิจัยจากสถาบันกัลยาณ์ราชนครินทร์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามข้อ 4.1 นำแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานไปทดลองใช้ในพื้นที่นำร่อง และนำผลการทดลองปฏิบัติดังกล่าวมาปรับปรุงแนวทางให้ดียิ่งขึ้น

5) แนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและการบังคับบุคคลให้สูญหาย มีแนวทางการดำเนินการดังนี้

5.1) สำนักงาน กสม.หารือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ กระทรวงยุติธรรม คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำบุคคลสูญหาย กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เพื่อผลักดันการนำแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและการบังคับบุคคลให้สูญหายไปใช้ประโยชน์ รวมถึงการปรับปรุงกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องเพื่อรองรับแนวทางดังกล่าว

5.2) สำนักงาน กสม. ร่วมกับนักวิจัยจากสถาบันกัลยาณ์ราชนครินทร์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามข้อ 5.1 นำแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและการบังคับบุคคลให้สูญหายไปทดลองใช้ในพื้นที่นำร่อง และนำผลการทดลองปฏิบัติดังกล่าวมาปรับปรุงแนวทางให้ดียิ่งขึ้น